

دکتر صالح اسکندری*

مبانی تحول در دانشگاه آزاد اسلامی

از منظر سیاستگذاری علمی، می‌توان سه ماهیت یا ساحت مجزا برای علم در نظر گرفت: «علم به‌عنوان ارزش»، «علم به‌عنوان منبع قدرت و اقتدار» و «علم به‌عنوان گفتمان».

این سه ساحت باید در سیاستگذاری و برنامه‌ریزی نهادها مورد توجه قرار گیرد و هم‌راستا با ساحت ارزش‌محوری علم، مقام معظم رهبری می‌فرماید: علم یک ارزش است؛ در این شک نکنید. هم علوم معرفتی، علوم ارزشی، علوم حقیقی یا اعتباری‌ای مثل فلسفه یا فقه یا امثال اینها خیلی با ارزش است و هم علمی که وسیله کشف دنیای موجود در اختیار بشر و کشف رازهای آن و تواناشدن بر استفاده بهتر از این گنجینه عظیم است. این تبیین، اشاره مستقیم به ساحت ارزشی علم دارد. از سوی دیگر آمارهای بین‌المللی نشان می‌دهد ایران طی دهه‌های اخیر توانسته است رشد قابل توجهی در پیشرفت علمی داشته باشد. براساس آمارهای ارائه‌شده در گزارش پایگاه اطلاعات علمی تامسون‌رویتزر، در سال ۱۳۹۵ رتبه علمی ایران در ۱۵ سال گذشته در سطح جهانی به‌سرعت افزایش یافته است. ایران در سال ۱۹۹۸ در رتبه ۵۲ تولید علم جهان قرار داشت که در همین فاصله با ۳۳ رتبه ارتقا، رشد تولید علم ایران به رتبه ۱۵ ارتقا یافته است. همچنین متوسط رشد تولید علم جهان در ۱۵ سال گذشته ۴۹ درصد بوده است، در حالی که رشد تولید علم ایران در همین مدت ۲۱/۱۶ درصد بوده است. با این حال در اسناد مربوط به سیاستگذاری و برنامه‌ریزی علم در کشور، به این ساحت علم توجه کافی نشده است و تاکنون نه سند تخصصی راهبردی در زمینه استفاده از علم در مسیر اقتدار و قدرت جامعه اسلامی تولید شده و نه در اسناد موجود، این بعد از علم مورد اشاره صریح قرار گرفته است.

حال این پرسش برای نهاد دانشگاه آزاد اسلامی مطرح است که چه سیاست‌ها، برنامه‌ها و اقداماتی در مسیر توسعه ارزش، اقتدار و گفتمان علمی اولویت و ضرورت دارد؟

در سه دهه گذشته تلاش‌های بسیاری در دانشگاه آزاد اسلامی با هدایت‌های مرحوم آیت‌الله هاشمی‌رفسنجانی صورت گرفته است و مدیران بسیاری شبانه‌روز برای تعالی این دانشگاه از جان و دل مایه گذاشته‌اند؛ آقایان و عالی‌جنابان جاسبی، دانشجو و میرزاده؛ لکن تاکید بر مفهوم دانشگاه انقلاب اسلامی از سوی علی‌اکبر ولایتی و علی‌محمد نوریان به‌عنوان عنصر محوری در هویت‌یابی دانشگاه آزاد اسلامی به‌عنوان بزرگ‌ترین دانشگاه حضوری جهان به‌طور همزمان به جنبه‌های عقلانیت علمی، مردمی‌بودن و تحول‌پذیر بودن این دانشگاه اشاره دارد. با این نگاه، سه ساحت علم در تقاطع با مفهوم دانشگاه انقلاب اسلامی، ماموریت ویژه این دانشگاه را شکل می‌دهد. بنابراین محورهای عمده سیاستگذاری را نیز می‌توان در سه سطح تحلیل مجزا طراحی کرد.

در سطح اول، مبانی و اصول معرفت علمی مورد مذاقه است. در این مسیر گفتمان معنویت‌گرایی و عقل‌گرایی توأمان که مسیر متعادل توجه به ارزش‌های الهی و عقل و تدبیر امر دنیا و آخرت را تأمین می‌کند، اهمیت زیادی دارد.

سطح دوم، سطح نگاه به بیرون است. در این سطح، مجموعه اقدامات مربوط به پیشرفت و توسعه علم و نهادهای علمی با رویکرد آرمانی و توجه به وضعیت رقابتی بین‌الملل مورد توجه قرار می‌گیرد.

محورهای عمده اقدام در این سطح را می‌توان: (۱) توسعه شتاب تولید علم از طریق توسعه مجلات علمی بین‌المللی، پشتیبانی از تولیدات علمی دانشجویان و اعضای هیات علمی و توسعه تحقیقات علمی، (۲) توسعه بین‌المللی‌سازی دانشگاه با نگاه ویژه منطقه‌گرایی از مسیر بین‌المللی‌سازی رشته‌های دانشگاهی، توسعه ارتباطات فراملی بین‌دانشگاهی در تدریس و تحقیق و توسعه دسترسی به منابع بین‌المللی، (۳) توسعه مطالعات بین‌رشته‌ای به‌عنوان یک رویکرد جهانی از طریق ایجاد ارتباطات درونی بین رشته‌ها، گروه‌های علمی و دانشکده‌ها، (۴) توسعه امکانات مجازی و اینترنتی از طریق تقویت زیرساخت‌های مجازی، تسهیل دسترس‌پذیری برخط و تقویت آموزش مجازی، (۵) توجه

به سرمایه‌گذاری مالی از طریق ایجاد معاونت سرمایه‌گذاری در دانشگاه، جذب سرمایه‌گذاری تحقیق و توسعه بخش صنعت و بخش دولتی، و توسعه فروش محصولات و ۶) ارتقای رتبه جهانی دانشگاه از طریق ایجاد تصحیح در شاخص‌های آموزش مانند نسبت دانشجو به استاد، سرانه فضای آموزشی و سرانه امکانات آموزشی و ارتقای شاخص‌های تحقیقاتی مانند افزایش کمی و کیفی تولیدات علمی دانست. و نهایتاً در سطح دیگر، توجه به نقاط ضعف و قوت درونی دانشگاه آزاد اسلامی، مزیت‌های نسبی آن و قابلیت‌های بالقوه در تحقق آرمان‌های رقابتی و پیشروی در مسیر اهداف متعالی دانشگاه اهمیت دارد. مجموعه‌ای از مهم‌ترین اقدامات ضروری در نگاه به درون دانشگاه عبارتند از: ۱) توجه ویژه به هویت دانشگاه آزاد اسلامی و تعریف آن براساس ارزش‌های انقلاب اسلامی از طریق بازطراحی اصولی و روشمند هویت دانشگاه به‌عنوان بزرگ‌ترین دانشگاه حضوری جهان با رویکرد ویژه انقلاب اسلامی، ۲) توجه به جایگاه اعضای دانشگاه اعم از دانشجویان، مدرسان، کارکنان و سایر ذی‌نفعان داخلی و خارجی جامعه دانشگاهی، ۳) ایجاد انضباط اداری و انضباط مالی از طریق سازوکارهای شفاف‌سازی، یکپارچه‌سازی و تعیین و تعریف نظام‌مند فرآیندها، ۴) اعتباربخشی به مدارک از طریق تدقیق استانداردهای آموزشی و تحقیقاتی، ارتقای رتبه بین‌المللی دانشگاه و طراحی نظام ارزیابی و ارزشیابی استاندارد، ۵) به‌روزرسانی رشته‌ها براساس نیاز بازار و جامعه بین‌المللی؛ ۶) توجه به مشکلات مالی و ورزشکستگی برخی واحدهای دانشگاه از طریق به‌روزرسانی فعالیت‌ها و توسعه ارتباطات دانشگاه با صنعت از طریق توسعه شهرک‌های علم و فناوری، شهرک‌های مکاترونیک؛ زیست‌فناوری، ریزفناوری و اقتصاد دانش‌بنیان. تعیین مأموریت و خط‌مشی علمی برای دانشگاه انقلاب اسلامی، پیش و بیش از همه نیازمند بازاندیشی در ماهیت متغیر علم و فناوری است. اشاره به ساحات سه‌گانه علم، در همین راستا صورت گرفت. تعیین دقیق اهداف، شناخت صحیح مسیر و تشخیص ابزارهای حصول به اهداف، همه وابسته به این بازاندیشی است. با بازتعریف هویت جدید برای دانشگاه آزاد اسلامی، این دانشگاه دقیقاً مشابه کشور عزیز ایران پس از انقلاب شکوهمند اسلامی - در معرض افق‌های نوظهور و رهایی‌بخش قرار خواهد گرفت.

* دکتر صالح اسکندری سرپرست سازمان چاپ، انتشارات و امور رسانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی